

რომის სამართალი-პირველი შუალედური

1 ქულიანი ტესტები:

- დაასახელეთ ჩონსუეტუდო-ს ნამდვილობის აუცილებელ პირობები: (1 ქულა)**
 - გარკვეული წესით ხანგრძლივად, უწყვეტად მოქმედება და მისი დაცვა.
 - ხალხის სამართლებრივ მრწამს უნდა შეესაბამებოდეს.
 - არსებულ კანონს უნდა შეესაბამებოდეს, ავსებდეს მას.
- ჩამოთვალეთ მონობის (სერვი) ყველაზე გავრცელებული წყაროები: (1 ქულა)**
 - დაბადებით მონობა
 - სამხედრო ტყვეობა ან უბრალოდ ტყვედ ჩავარდნა
 - მონად გაყიდვა
 - მონად დასჯაყველაზე გავრცელებული იყო სამხედრო ტყვეობა.
- პრინციპატის ხანაში ვინ ირჩევდა მაგისტრატუს მაიორეს-ბს: (1 ქულა)**

პრინციპატის ხანაში მაგისტრატუს მაიორეს-ბს სენატი ირჩევდა პრინციპატის მიერ შედგენილი სიიდან.
- რა იყო ღესტიტუტიო ინ ინტეგრუმ-ის სამართლებრივი საფუძველი: (1 ქულა)**

პრეტორი ზოგჯერ პირადად გამოიკვლევდა საქმეს და თუ დარწმუნდებოდა, რომ მხარეს მოუვიდა ზარალი, ის აუქმებდა აქტებს და ადადგენდა პირვანდელ მდგომარეობას.
- თავად რომაელი იურისტები, როგორ ყოფდნენ რომის სამართლის სისტემას? (1 ქულა)**

რომაელი იურისტები რომის სამართლის სისტემას ყოფდნენ კერძოდ და საჯაროდ, თავის მხრივ კერძოს ყოფდნენ: ცივილურ, პრეტორულ და ხალხის სამართლად.
- რესპუბლიკის პერიოდში ვინ იწვევდა სახალხო კრებებს? (1 ქულა)**

რესპუბლიკის პერიოდში რომში სახალხო კრებებს მაგისტრატების ინიციატივით იწვევდნენ.

7. რას ნიშნავს დებულება: რომაული ოჯახი (ფამილია) პატრიარქალური იყო, ანუ? (1 ქულა)

ოჯახს თავში ყველაზე უხუცესი წევრი ედგა, რომელსაც წინაპრების ტრადიციების გაფრთხილება ევალებოდა და ოჯახის სხვა წევრებიც მას უსიტყვოდ ემორჩილებოდნენ.

8. დაასახელეთ ძველ რომში არსებული კანონების სახეები: (1 ქულა)

რომში არსებობდა 4 სახის კანონები: ედიქტები, რესკრიპტები, მანდატები და დეკრეტები.

9. ცნობილი რომაელი ისტორიკოსი – ტიტუს ლივიუსი ამბობდა, რომ ეს ერთდროულად არის რომის კერძო და საჯარო სამართლის წყარო. რომელ აქტს გულისხმობდა რომაელი მეცნიერი? (1 ქულა)

XII დაფის კანონს.

10. ჩამოთვალეთ რომაული ჩვეულებრივი მაგისტრატურის ნიშნები: (1 ქულა)

ჩვეულებრივი მაგისტრატურის ნიშნებია: არჩევითობა, ვადიანობა, კოლეგიალობა და ანგარიშვალდებულება.

11. რას ნიშნავდა Iურისდიცტო-ს გამოყოფა ცონსულ-ის აღმასრულებელი ხელისუფლებიდან? (1 ქულა)

პრეტორის თანამდებობის შემოღებით, რომელსაც მართლმსაჯულების ფუნქციაც მიენიჭა. მართლმსაჯულება აღმასრულებელ ხელისუფლებას გამოეყო.

12. ჩამოთვალეთ ძველ რომში მონობიდან (სერვი) გააზატების (მანუმისსიო)

ყველაზე გავრცელებული წესები: (1 ქულა)

1. მონათმფლობელი საჯაროდ აცხადებდა, მაგისტრატის წინაშე, რომ მონას ათავისუფლებდა.
2. მოქალაქეთა სიების შედგენისას, თუ ბატონი მონის სახელს ჩაწერდა
3. გააზატების საშუალება იყო მონათმფლობლის ანდერძი

13. დაასახელეთ ის ურთიერთობები, რომლებსაც აწესრიგებდნენ ეგეს დუოდეციმ ტაბულარუმ-ის მერვე და მეცხრე დაფები: (1 ქულა)

მერვე და მეცხრე დაფები აწესრიგებდნენ სისხლის სამართლის საკითხებს.

14. პრინციპატი არის: (1 ქულა)

რომში არსებული, რესპუბლიკური ორგანოებით შენიღბულ-შელამაზებული მონარქიული მმართველობის ნაირსახეობა.

15. ჩამოთვალეთ რომაული სასამართლო პროცესის სახეები: (1 ქულა)
რომში არსებობდა ლეგისაქციური, ფორმალური და ექსტრაორდინალური სასამართლოს სახეები.
16. პრეტორული ფორმულა-ს მეორე ელემენტი – ინტენციო ნიშნავდა: (1 ქულა)
ინტენციონ პრეტორული სამართლის ნაწილი იყო. მასში ჩამოყალიბებული იყო მოსარჩელეს მოთხოვნა.
17. მაგისტრატების ედიქტებს (ედიცტუმ მაგისტრატუმ) ჰქონდა: (1 ქულა)
მაგისტრატების მიერ თავისი უფებამოსილების ფარგლებში გამოცემული კანონქვემდებარე აქტები, რომლებსაც ზოგადსავალდებულო ხასიათი ჰქონდათ.
18. ღებ-ების ეპოქა იყო: (1 ქულა)
რექსების ეპოქა (ქრ.შ.753-510წწ.) იყო ადრეული ტიპის პოლიტიკური წარმონაქმნი.
19. ჩამოთვალეთ ფორმულის შემადგენელი ელემენტები: (1 ქულა)
1. უდიცატიო - მოსამართლის უფლებით აღჭურვა
 2. ინტენციო - მოსარჩელეს პრეტენზია
 3. ჩონდემნატიო - მოსამართლისათვის მითითებების მიცემა
 4. ემონსტრატო - საქმის არსი
20. რამდენი და რა სტადიისგან შედგებოდა ძველრომაული კანონისმიერი სასარჩელო სასამართლო პროცესი? (1 ქულა)
1. ინ იურე - ის წარმოადგენდა საბოლოო სტადიას. საქმე გადაწყვეტილად ითვლებოდა, თუ მოპასუხე სარჩელს ცნობდა.
 2. ედიციუმ - ამ სტადიაზე ხდებოდა არსებული მასალის საფუძვლიანად შესწავლა და გადაწყვეტილების მიღება.
21. ჩამოთვალეთ ჩონსტიტუციონეს პრინციპიუმ-ის სახეები: (1 ქულა)
იმპერატორის მიერ გამოცემული აქტები, რომლებსაც ჰქონდათ კანონის ძალა.
22. რამდენ ნაირსახეობად იყოფოდა რომაული მაგისტრატურა? (1 ქულა)
1. ჩვეულებრივი
 2. ექსტრაორდინალური
23. ჩამოთვალეთ პერსონა (პირის) ძირითადი ნიშნები:(1 ქულა)
1. დედის ორგანიზმიდან გამოყოფა
 2. ცოცხლად დაბადება
 3. ადამიანის იერ-სახის ქონა

24. ძველ რომში მოსამართლე – იუდეხ უნდა ყოფილიყო: (1 ქულა)

იუდეხ - მოსამართლე. იგი უნდა ყოფილიყო მაღალი ფენის წარმომადგენელი, საზოგადოების ნდობით აღჭურვილი და გონიერი, სამართლიანი პიროვნება.

25. ვის ჰქონდა ეხ-ის გამოცემის უფლება? (1 ქულა)

კანონების გამოცემის უფლება ქონდათ მაღალი თანამდებობის პირებს: კონსულს, სენატს.

26. დაასახელეთ რექსების პერიოდში მოქმედი წარმომადგენლობითი მმართველობის უმაღლესი ორგანო: (1 ქულა)

რექსების პერიოდში უმაღლეს წარმომადგენლობით ორგანოს წარმოადგენდა - სენატი.

27. ჩამოთვალეთ რატო ნონსკრიპტა (დაუწერელი გონის) ის ელემენტები, რომლებიც ჩონსუეტულო-ში იყო ასახული: (1 ქულა)

1. რელიგიური წესრიგი
2. მართალი სამართალი
3. ჩვეულება
4. წინაპართა ნაანდერძევი
5. პატიოსნება

28. რამდენი და რა სტატუსი იყო საჭირო, სრული მოცულობით, ერსონა-ს უფლება- და ქმედუნარიანობის დასადგენად? (1 ქულა)

1. თავისუფლება
2. მოქალაქეობა
3. საოჯახო სტატუსი

29. ჩამოთვალეთ ძველრომაული ქორწინების ნამდვილობის პირობები: (1 ქულა)

1. ჩონფარრეტო
2. ჩოემპტო

30. რას ნიშნავდა შპონსალია? (1 ქულა)

შპონსალია - ნიშნობა

31. ჩამოთვალეთ ძველრომაული ქორწინების შეწყვეტის სახეები: (1 ქულა)

1. ივორტიუმ - ქორწინების შეწყვეტა ურთიერთშეთანხმებით.
2. ლეპუდიუმ - ქორწინების შეწყვეტა ცალმხრივად.

32. ჩამოთვალეთ ოს (მზითევის) სახეები: (1 ქულა)

1. ოს პროფეცტიცია
2. ოს ადვენტიცია

33. განმარტეთ ძველრომაული უპტიანე-ს ცნება: (1 ქულა)

უპტიანე - ქორწინება.

ქორწინება არის მამაკაცისა და ქალის კავშირი, მთელი ცხოვრების ერთიანობა, ღვთიური და ადამიანური სამართლის ერთობა

34. დაასახელეთ ძველრომაული ქორწინების სახეები: (1 ქულა)

1. ქმრის ხელით (ცუმ მანუ მარიტი)
2. ქმრის ხელის გარეშე (სინე მანუ მარიტი)

35. რას ნიშნავდა ტუტელა და ცურა? (1 ქულა)

თუტელა – მზრუნველობა

ცურა - მეურვეობა

36. რას ნიშნავდა აღროგატიო და აღოპტიო? (1 ქულა)

აღროგატიო - თავისუფალი პირის შვილად აყვანა.

აღოპტიო - არათავისუფალი პირის შვილად აყვანა.

2 ქულიანი ტერმინების განმარტება:

1) ცონსუეტუდო - ჩვეულებითი სამართალი. სამოქალაქო ბრუნვაში მუდმივად გამოყენებულ სამართლის ნორმას, რომელიც ხალხსი რწმენას ეფუძნება ჩვეულებითი სამართალი ეწოდება.

- 2) **პერსონა სუი იურის** - თვითხელისუფლების პირი. შიდასაოჯახო სოციალურ სივრცეში ოჯახის უფროსი თვითხელისუფალ პირად წარმოგვიდგებოდა. ოჯახის უფროსი საკუთარ ხელისუფლებასა და უფლებას მორჩილებდა, იმავდროულად, საკუთარი თავის ბატონ-პატრონი და დამოუკიდებელი პიროვნება იყო.
- 3) **რესტიტუციო ინ ინტეგრუმ** - ინტერდიქტი. პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენის მოთხოვნა.
- 4) **იუს პრივატა** - კერძო სამართალი, რომლის დროსაც მხარეებს თანაბარი უფლებები აქვთ.
- 5) **რეს** - რექსი იყო უზენაესი სამხედრო და პოლიტიკური ბელადი, რომელიც მოქალაქეთა საკრალური წარმომადგენლის ფუნქციასაც ასრულებდა. ეტრუსკულმა რექსებმა შემოიღეს უზენაესი ხელისუფლების სიმბოლოები.
- 6) **მანუმიისიო ინტერ ამიცოს** - გააზატება მეგობრების წრეში. რსებობდა ორი ეტაპი: 1. ბატონის ნების გამოვლენა და 2. ამის შესახებ, მეგობრებისათვის შეტყობინება. მეგობრების როლი, მხოლოდ ფაქტის მარტივი დადასტურება-დამოწმებით როდი იფარგლებოდა; მეგობრების ნების შესრულების გარანტიასა და გააზატებულის პირადი სტატუსის განსაზღვრის უზრუნველყოფას ისინი საკუთარ თავზე იღებდნენ.
- 7) **შენატუსცონსულტა** - **შენატუსცონსულტუმ** (შჩ) ხალხის (პოპულუს) მონაწილეობის გარეშე მიიღებოდა. სენატის დადგენილება არის ის, რაც სენატმა ბრძანა და დაადგინა; მას აქვს კანონის ძალა, თუმცა, ამის შესახებ ბევრს დაობდნენ.
- 8) **ცომიტია ცენტურიატა** - ცენტურიალური კომიციები შეიქმნა მეფე სერვიუს ტულიუსის მიერ. მას სურდა გაერთიანებინა პატრიციები და პლებეებიერთ პოლიტიკურ ერთეულად და დაეყო ისინი ქონებრივი ცენზის მიხედვით
- 9) **კოლონუს** - კოლონი ანუ მიწაზე მიმაგრებული გლეხობა. მიწაზე მიმაგრების პროცესი იმპერატორის მიწაზე მონების, გააზატებულებისა და მოიჯარეთა შრომის გამოყენებას ითვალისწინებდა; მათ საკუთარი ნებით სადმე წასვლა ეკრძალებოდათ. კოლონატის ინსტიტუტის იურიდიული გაფორმება IV საუკუნის ბოლოს დასრულდა.
- 10) **ლესისციტა** - პლესის კრების დადგენილება, რომელსაც კანონის ძალა თავიდან არ ქონდა. 287 წლის ჰორტენზიუსის კანონის შედეგად, მას ლესის-ის ძალა მიენიჭა.
- 11) **პერ ფორმულა აგერე** - ფორმულარული პროცესი. ქრ. შობამდე II საუკუნის მე-3 მეოთხედში დადგინდა სასამართლო პროცესის ახალი სახე - ფორმულით ანუ დადგენილი სიტყვებით. ის სასამართლო პროცესის საკანონმდებლო ბაზას ქმნიდა. ის ორი სტადიითა წარმოდგენილი: ინ იურე და აპუდ იუდიცემ.
- 12) **ცაპიტის დემინუტიო მახიმა** - თუ ვალაუვალ მევალეს დამცველი არ გამოუჩნდებოდა, მას პირადი სტატუსის დაკარგვის საფრთხე ემუქრებოდა. დამონებულ პირს საკუთარი სახელით თავის დაცვა აღარ შეეძლო; სასამართლო პროცესზე მას დამცველი უნდა გამოეყვანა. ხელის დადება სასამართლო გადაწყვეტილების შეუსრულებლობისას ხდებოდა.
- 13) **ჩონსტიტუციონეს პრინციპიუმ** - იმპერატორების კონსტიტუციები. პრინციფუსის გადაწყვეტილებას კანონის ძალა აქვს, რადგან ხალხი მთელ ხელისუფლებას იმპერატორს გადასცემს. არსებობს 3 სახის იმპერატორის კონსტიტუციები: დიცტა; ეცრეტა; ლესცრიპტა.
- 14) **სცრინია** - იმპერატორის პირადი კანცელარიის ძირითადი ფუნქციები იყო: იმპერატორის სახელით ოფიციალური მიმოწერა, ქონების განკარგვა და ა.შ.

შესაბამისად, იმპერატორის კანცელარია ოთხ განყოფილებად იყოფოდა: 1. აბ ეპისტულის 2. ა რატიონიზუს 3. ა ცოგნიტიონიზუს 4. ა ლიბელის

15) ადგნატუს პროხიმუს - უახლოესი აგნატი ნათესავი. რომის საოჯახო სამართალი აღიარებდა შემდეგი სახის ნათესაურ კავშირებს: 1. აგნატურ ნათესაობას ანუ როდესაც ოჯახის ყველა წევრი ოჯახის მამრობითი სქესის უფროსის ხელისუფლებაში იყო; 2. კოგნატური ანუ სისხლით ნათესაობა, რომელშიც, გარდა ზემოჩამოთვლი პირებისა, ოჯახის წინაპრებთან ნათესაური კავშირით ყველაზე ახლოს მდგომი მამრობითი სქესის აგნატი ნათესავიც – ადგნატუს პროხიმუს – მოიაზრებოდა.

16) დიცტუმ მაგისტრატუმ - მაგისტრატების ედიქტები. უმაღლესი სამხედრო და საჯარო ხელისუფლების მქონე რომაელ მაგისტრატებს, ქვევის წესების დადგენა და გამოცემა ედიქტების სახით შეეძლოთ. მათ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ქრ. შობამდე II საუკუნეში ღეს ებუტია-ს გამოცემით შეეძინათ.

17) ქუაესტორ საცრი პალატი - ღვთაებრივი სასახლის მცველი. დიოკლიტიანეს მიერ ჩატარებული რეფორმების დროს ის იუსტიციის მინისტრი იყო.

18) ინტენტიო - ფორმულარული პროცესის ძირითადი ნაწილი. მასში ჩამოყალიბებული იყო მოსარჩელეს მოთხოვნა. ეს ნაწილი იწყებოდა სიტყვებით: „თუ გაირკვა რომ...“

19) შენატუს - სენატი. ესაა უზუცესთა საბჭო, რომელიც რექსს სახელმწიფო პრობლემების გადაწყვეტაში ეხმარებოდა. რომულუსმა თავად დაარსა სენატი, რომლის შემადგენლობაში 100 სენატორი შეიყვანა. ტარკვინიუს პრისკუსის დროს მათმა რიცხვმა 300 მიაღწია.

20) ღეს - პოზიტიური სამართლის უზენაესი და ყველაზე სრულყოფილი ფორმის კანონი. ის დადგენილი და დამტკიცებული უნდა ყოფილიყო რომაელი ხალხის წარმომდგენი სახალხო კრების მიერ.

21) ინტერდიცტუმ - პრეტორის ბრძანება, მოდავე მხარეების მიმართ. მხარეთა შეთანხმების არსებული დავის გადასაწყვეტად.

22) სპონსალია – ნიშნობა. ტრადიციულად, ქორწინებამდე იმართებოდა ნიშნობა. თავდაპირველად, ნიშნობა თითოეული დასაქორწინებელი პირის ოჯახის უფროსების შეთანხმებით ხდებოდა; მოგვიანებით კი, თავად მექორწინეთა თანხმობით.

23) ცონფარრეატიო - უძველესი პერიოდის რომში არსებობდა საზეიმო რელიგიური რიტუალი – ცონფარრეატიო, რომელსაც ათი ქურუმი აღასრულებდა და მხოლოდ პატრიციებისათვის იყო ნებადართული. რიტუალის დროს საპატარძლო და საქმრო წმინდა პურს ტეხდნენ და ქურუმების მითითებებს ასრულებდნენ.

24) ტუტელა ეტ ცურა - მზრუნველობა და მეურვეობა. თუტელა (მზრუნველობა) არასრულწლოვნებსა და ქალებზე წესდებოდა, ხოლო ცურა (მეურვეობა) სულით ავადმყოფებზე, მღვანელებზე, მცირეწლოვნებზე, ავადმყოფებზე, ზოგჯერ არასრულწლოვნებზეც (იმპერიის პერიოდამდე).

25) დივორტიუმ - განქორწინება ორმხრივი ნებით. ქორწინების შეწყვეტის სამი კანონიერი საფუძველი: განქორწინება, ერთ-ერთი მეუღლის გარდაცვალება და ერთ-ერთი მეუღლის მიერ თავისუფლების დაკარგვა. განქორწინება გაცხადება ხდებოდა ამ მაცნის მეშვეობით, ან წერილის გაგზავნით, ან ქრ.შობამდე 18 წ. მიღებული ავგუსტუსის კანონით ღეს Iულია დე ადულტერიის. აღნიშნული კანონი განქორწინებას მხოლოდ ცოლის დაღატის შემთხვევაში ითვალისწინებდა.

26) ადროგატიო ეტ ადოპტიო - რომში შვილად აყვანის ორი სახე არსებობდა: 1. ადოპტიო (არათავისუფალი პირის შვილად აყვანა) და 2. ადროგატიო (თავისუფალი

პირის შვილად აყვანა). გაიუსის თანახმად, ადროგატიო-თი პრინციფისა და მაგისტრატის ნებართვით მშობლის ხელისუფლებაში მყოფი პირების შვილება ხდებოდა.

27) დოს – მზითევი. ქორწინების დროს მზითევი, როგორც ქმრისათვის გადაცემული ქონება, განსაკუთრებული სამართლებრივი რეჟიმით რეგულირდებოდა. ცოლის ქონების მართვის უფლება ქმარს მხოლოდ იმ შემთხვევაში ჰქონდა, თუ ამას თავად ცოლი გადასცემდა.

5 ქულიანი ესსე:

1) Iუს ცივილე

ცივილურ სამართალს ადრე კვირიტების სამართალი ეწოდებოდა. ის იმ შემთხვევაში გამოიყენებოდა, როდესაც საქმე ნივთზე საკუთრების უფლებას ეხებოდა.

ის გამოიყენებოდა მხოლოდ რომის მოქალაქეების მიმართ.

ვიწრო გაგებით: ცივილური სამალტალი არეგულირებდა კერძო სამართალს.

ფართო გაგებით: ცივილური სამართალი მოიცავდა ყველა კომენტარს, რომელიც რომაელმა იურისტებმა შექმნეს. (XII დაფის კანონებიც.)

2) შერვი – წყაროები და გააზატების გზები.

მონებად ან იბადებიან, ან ხდებიან. მონებად იბადებიან მხევალთაგან შობილნი. ტყვედ ჩავარდნილნი მონებად ხდებიან ხალხის სამართლით, ან ცივილური სამართლით იმ შემთხვევაში, თუ ოც წელს გადაცილებულმა თავისუფალმა ადამიანმა, გასაყიდი ფასის გარკვეული ნაწილის მიღების მიზნით, საკუთარი თავის მონად გაყიდვას დათანხმდა. მონათა ორივე ტიპის მდგომარეობა იდენტური იყო.

თავისუფლების სტატუსის თაობაზე სასამართლო პროცესის დროს, მონის ბატონი დამცველის განცხადებას არ ეწინააღმდეგებოდა, რითაც, ფაქტობრივად, მონის გათავისუფლების პროცესში თანამონაწილეობდა. აღნიშნული სასამართლო პროცესი მონის გააზატებით სრულდებოდა. ასეთ პირობებში, გააზატების პროცედურის დამსწრე მაგისტრატის მიერ წარმოთქმული თავისუფალი სტატუსის დადასტურება საბოლოოდ ადგენდა ყოფილი მონის პირად სტატუსს და მისი გააზატების საკითხი გასაჩივრებას აღარ ექვემდებარებოდა.

მონის გააზატების სხვა წესებიც: 1. ბატონის ბრძანებით მონის შეყვანა საცენზო სიებში, რომელსაც ხუთ წელიწადში ერთხელ ადგენდნენ; 2. მონის გააზატება ანდერძის საფუძველზე, რომელიც თავდაპირველად კომიციებში მტკიცდებოდა ან ბრძოლისათვის მზადყოფი ჯარის წინაშე წარმოითქმებოდა

3) ეგეს დუოდეციმ ტაბულარუმ

XII დაფის კანონები.

შექმნის მიზეზი:

1. არ არსებობდა დაწერილი სამართლის წყაროები.
2. პონტიფიკოსების თვითნებობა დაუწერელი ქცევის წესების დროს.
3. სასარჩევლო და არასასარჩევლო დღეების მანიპულირება.

სტრუქტურა:

1. I-II-III დაფა - სამოქალაქო პროცესი, სამართლის სუბიექტები.
2. IV-V დაფა - საოჯახო, მემკვიდრეობითი სამართალი.
3. VI-VII დაფა - სანივთო სამართალი და დალდებულებათა სახეები.
4. VIII-IX დაფა - სისხლის სამართლის ნორმები.

5. X დაფა - საკრალური ნორმები.
6. XI-XII დაფა - პირველი ათის დანამატები.

მიღების შედეგი:

1. შეიქმნა დაწერილი წყარო და მოისპო თვითნებობის შესაძლებლობა.
2. გამოირიცხა პრივილეგიები. გათანაბრდა უფლებებით.
3. შეიქმნა ისეთი კანონები, სადაც დაზუსტდა სხვადასხვა სფეროები.

4) ჩოლონუს

მიწაზე მიმაგრებული გლეხობა.

თავდაპირველად, მიწაზე მიმაგრების პროცესი მხოლოდ იმპერატორის მიწაზე მონების, გააზატებულიებისა და მოიჯარეთა შრომის გამოყენებას ითვალისწინებდა. იმპერიის აღმოსვლეთ ნაწილში კოლონებს, საგადასახადო რეესტრში, მიწასთან ერთად აღნუსხავდნენ. კოლონს ეკრძალებოდა მამულის მესაკუთრის თანხმობის გარეშე მიწის ნაკვეთის მიტოვება, მესაკუთრეს კი ამ მიწებიდან კოლონების განდევნა; მესაკუთრეს მხოლოდ კოლონების ერთი მამულიდან მეორეში გადაყვანის უფლება ჰქონდა.

კოლონატის წარმოშობის საფუძვლები იყო:

1. თუ ერთ-ერთი მშობელი კოლონი იყო, ბავშვი დედის მდგომარეობას იღებდა.
2. თუ პირი 30 წლის განმავლობაში კოლონი იყო, ხანდაზმულობის ვადის ძალით, იგი მიწაზე მიმარგებას ექვემდებარებოდა.

კოლონატის შეწყვეტის პირობები იყო:

1. მემამულეს კოლონისადმი საკუთარ უფლებაზე უარის თქმა, მხოლოდ მიწაზე უარით შეეძლო. ეს იყო კოლონატის ურთიერთობის შეწყვეტის მთავარი პირობა;
2. თუ კოლონი, 30 წლის განმავლობაში, თავისუფალი პირის სტატუსით ცხოვრობდა, მისი განთავისუფლება ხანდაზმულობით ხდებოდა.
3. თუ კოლონი 30 წლის განმავლობაში ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოს წევრი – დეკურიონი – იყო, კოლონატი წყდებოდა.
4. თუ მიწის მესაკუთრის თანხმობით კოლონი ეპისკოპოსობას მიიღებდა ან მონაზონი გახდებოდა, კოლონატი წყდებოდა.

5) ეს ეტ პლებისციტა

თავდაპირველად, პლებისის სახალხო კრების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები – პლებისციტები სავალდებულო მხოლოდ პლებისისათვის იყო. თუმცა, ქრ. შობამდე 287 წ., პორტენზიუსის კანონით, **ლეგეს პოპული-**ს მსგავსად, ისინი მთელი რომაელი ხალხისათვის სავალდებულო შეიქნა. **ლეებისციტა** განსხვავდებოდა **ლეგეს პოპული-**გან მხოლოდ მისი მიღების ფორმით, თუმცა, შეესაბამებოდა **ლეგეს** ყველა არსებითი მახასიათებლებით.

6) ერეგრინი

XII დაფის კანონებით უკვე იყო გათვალისწინებული რამდენიმე სახეობის იურიდიული აქტი, რომელთა გაფორმება დასაშვებია იყო უცხოელთა იმ კატეგორიასთან, რომელიც რომაელ ხალხთან მეგობრობის ხელშეკრულებას დებდა. მათვე ენიჭებოდათ სასამართლო განხილვებში მონაწილეობის მიღების უფლება.

უცხოელების ზოგადი კლასიფიკაცია.

1. რომის მოქალაქეებთან ყველაზე მეტი სიახლოვით უძველესი ლათინები – ლაციუმის ტერიტორიაზე მდებარე ქალაქების მოქალაქეები გამოირჩეოდნენ. მათ უფლება ქონდათ:

ა) რომაელებთან **იუს ცივილუ**-თი გარიგებების დადება.

ბ) რომის ტერიტორიაზე დასახლება.

გ) რომის მოქალაქედ გახდომა.

დ) რომაელებთან კანონიერ ქორწინებაში შესვლა.

განსხვავების ძირითადი კრიტერიუმი იყო:

1. ფაქტობრივი საცხოვრებელი ადგილი.

2. გარკვეული სამოქალაქო თემისადმი კუთვნილება.

7) იურისპრუდენცია–ს საქმიანობის სამი ძირითადი მიმართულება.

რესპუბლიკის პერიოდში ტერმინი სამართლის სპეციალისტი-მცოდნე რომაელ სამართალმცოდნეს (**იურის პრუდენტეს**) „**პონტიფიცეს**“-გან არა იმდენად საერთო თანამდებობდა, რამდენადაც არისტოკრატიული მდგომარეობა განასხვავებდა, ვინაიდან ამ დროის იურისტები – ძირითადად პონტიფიკოსები – ექს-მაგისტრატები იყვნენ, ხოლო სამართალმცოდნეობის პერმანენტულობა უშუალოდ პონტიფიკოსების საქმიანობას უკავშირდებოდა.

ამან ხელი შეუწყო სამართლებრივი ინსტიტუტების გვარობით ნიშნით (**გენერა**) რელევანტური დაყოფას (**დივისიონეს**), რაც რომაული იურისპრუდენციის ძირითად მეთოდოლოგიად იქცა.

8) შენატუს

თავდაპირველი სენატი იყო უხუცესთა საბჭო, რომელიც რექსს პრობლემების გადაწყვეტაში ეხმარებოდა. რომულუსმა თავად დააარსა სენატი, რომლის შემადგენლობაშიც 100 სენატორი შეიყვანა; მათი რიცხვი გაიზარდა და ტარკვინიუს პრისკუსის მმართველობის დროს მათმა რიცხვმა 300 მიაღწია. შესაძლოა, სენატორთა რიცხვი განისაზღვრებოდა იმ **პატრეს** რაოდენობით, სენატში ადგილის დაკავების უფლება რომ მოიპოვეს. სენატი გვართა მეთაურების წრიდან იქმნებოდა. ვარი იყო მონათესავე ოჯახის გაერთიანება, რომელსაც საერთო წინაპარი ჰყავდა. **ჩივიტას**-ის შექმნის თვალსაზრისით, ოჯახის, გვარისა და ტომის ფუნქციის საკითხი დიდი ხნის განმავლობაში განხილვებოდა რომანისტიკაში. ოჯახთა კავშირი, რომელსაც საერთო წინაპარი (**პატრეს გენტის**) ჰყავდა ნათესავთა ერთობას – გვარს ქმნიდა. გვარის წევრები საერთო საგვარეულო სახელს ატარებდნენ და გვარის ყველა წევრისათვის ერთნაირ წმინდა რიტუალებს აღასრულებდნენ. რექსის გარდაცვალების შემდეგ მთელი ძალაუფლება გადადიოდა სენატორთა ხელთ, რომლებიც ახალ რექსს ირჩევდნენ.

9) რომაული მაგისტრატურა

რესპუბლიკური მაგისტრატურის ძირითადი ნიშნებია:

1. არჩევითობა
2. კოლეგიალობა
3. 1 წლიანი ვადა
4. უსასყიდლოობა
5. ანგარიშვალდებულობა

უფროსი მაგისტრატები:

1. კონსული
2. დიქტატორი
3. პრეტორი
4. სამხედრო ტრიბუნი

მაგისტრატურები:

1. ჩვეულებრივი (ორდინალური)
2. განსაკუთრებული (ექსტრაორდინალური)

ჩვეულებრივი მაგისტრატურები:

1. მუდმივმოქმედი
2. შესვენების შემდეგ ამოქმედებული

განსაკუთრებული მაგისტრატურები:

1. დიქტატორი

მუდმივმოქმედი მაგისტრატურები:

1. კონსულატი
2. პრეტურა
3. კვესტურა
4. ედილიტეტი
5. პლებსის ტრიბუნატი
6. ცენზურა

მაგისტრატობის იერარქია:

1. კონსული
2. პრეტურა
3. ედილიტეტი
4. კვესტურა

10) ჩონსტიტუტიონეს პრინციპიუმ

იმპერატორების კონსტიტუციები

პრინციფის გადაწყვეტილებას კანონის ძალა აქვს, რადგან ხალხი იმპერატორს მთელ ხელისუფლებას, პრინციფის ხელისუფლების შესახებ გამოცემული კანონით, გადასცემს.

ფორმის მიხედვით, იმპერატორის კონსტიტუციები იყოფა:

1. **დიცტა** – ზოგადი მოქმედების ნორმა.
2. **ეცრეტა** – სასამართლო გადაწყვეტილება. (ჩვეულებრივ, ქვედა ინსტანციის სასამართლო გადაწყვეტილებაზე აპელაციის პასუხად.)
3. **დესცრიპტა** – ცალკეული კაზუსის გადაწყვეტა.

იმპერატორის კონსტიტუციების კერძო კრებულების შესაქმნელად მზარდმა ინტერესმა ისეთი მნიშვნელოვანი აქტების შექმნა განაპირობა, როგორცაა დიოკლეტიანეს დროს შედგენილი **ჩოდეს რეგორიანუს** და **ჩოდეს ერმოგენიანუს**.

11) ჩომიტია ცენტურიატა-ს ევოლუცია.

ცენტურიის კომიტეები ბოლოსწინა ეტრუსკელმა რექსმა სერვიუს ტულიუსმა შექმნა. აღნიშნული კომიტია ეფუძნებოდა რომაელი ჯარის ახალ სტრუქტურას, რომელიც, ჯარისკაცთა ქონებრივი სტატუსის მიხედვით, ხუთ კატეგორიად იყოფოდა. პირველ ეტაპზე ჯარის შეკრება გვარების მიხედვით ხდებოდა; წლის განმავლობაში ჯარში პატრიციებისა და კლიენტებისაგან რომელ წევრს უნდა ემსახურა, ამას გვარი ადგენდა. აქედან გამომდინარე, ჯარში კავალერია დომინირებდა. ბრძოლის პოპლიტური ტაქტიკის შემოღებით ცხენოსანთა რიგები შემცირდა. პოპლიტები – ეს იყო ასი მეომრისაგან შემდგარი სამხედრო რაზმები.

სერვიუს ტულიუსმა მოქალაქეები 5 ჯგუფად დაჰყო:

1. უმაღლესი ჯგუფის წევრობისათვის სავალდებულო იყო 100 000 სისტერციის (ფულადი ერთეული) ქონა,
2. 75 000
- 3-4. შესაბამისად, 50 000 და 25 000.
5. 12 000 სისტერციის ქონა მოეთხოვებოდა.

მოქალაქეთა თითოეული კატეგორია ვალდებული იყო გამოეყვანა ცენტურიის განსაზღვრული რაოდენობა. მხედრობას 18 ცენტურია გამოჰყავდა, ხოლო დამხმარე კარი კიდევ 5 ცენტურიას ქმნიდა. ცენტურიების საერთო რიცხვი 193 შეადგენდა.

ცენტურია ერთდროულად სამხედრო ერთეული და პოლიტიკურ-ფისკალური გაერთიანება იყო, ანუ მათ სახალხო კრებაზე ხმის მიცემის უფლება ჰქონდა. ხმის მიცემისას პირველობა მოქალაქეთა ყველაზე შეძლებულ ფენას ენიჭებოდა. ხმათა აბსოლუტური უმრავლესობის მოპოვების შემდეგ ხმის მიცემის პროცედურა წყდებოდა.

12) დიცტუმ მაგისტრატუმ

მაგისტრატების ედიქტები. უმაღლესი სამხედრო და საჯარო ხელისუფლების მქონე რომაელ მაგისტრატებს, ქცევის წესების დადგენა და გამოცემა ედიქტების სახით შეეძლოთ. მათ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა. შობამდე II საუკუნეში ლეს ებუტია-ს გამოცემით შეეძინათ. დამკვიდრდა ახალი სახის პროცესი – **პერ ფორმულას**, ამისთვისაც იგი არა ექსტრაორდინალურ, არამედ ჩვეულებრივ სამოქალაქო-სამართლებრივ საშუალებებს იყენებდა. ქრ. შობამდე 17 წ. მაგისტრატების ედიქტმა თითქმის მონოპოლური მდგომარეობა მოიპოვა. წლის დასაწყისში გამოცემული ედიქტი, პრეტორის თანამდებობაზე ყოფნის პერიოდში ძალას ინარტუნებდა და მუდმივ ედიქტად იწოდებოდა. ქრ. შობამდე 67 წ. პლესის ტრიბუნის კორნელიუსის მიერ გამოცემული კანონით, პრეტორს სხვა აქტებით მართლმსახულების განხორციელება აეკრძალა. 131 წ. იმპერატორმა კვესტორებს საღვიუს იულიანესა და სერვიუს კორნელიუსს პრეტორული ედიქტების საერთო რედაქტირება დააავალა. ამ ამოცანის შესასრულებლად სათანადო ცოდნა მხოლოდ იულიანეს ჰქონდა, ამდენად, თითქმის მთელი სამუშაოც მან შეასრულა. იულიანეს რედაქციით გამოცემულ ედიქტს „**დიცტუმ პერპეტუმი**“ ეწოდა. ამიერიდან კოდიფიცირებულ ტექსტში მაგისტრატებს მხოლოდ აუცილებელი ხასიათის დამატებების შეტანა შეეძლოთ.

13) პრინციპატის ცნება და აღნიშნული პერიოდის სახელმწიფო წყობილება.

პრინციპატის ხანა – ქრ. შობამდე 27 წ. – ქრ. შობის 284 წ.

პრინციპატი - რომში არსებული, რესპუბლიკური ორგანოებით შენიღბულ-შელამაზებული მონარქიული მმართველობის ნაირსახეობა.

პრინციპატის ხანას ემთხვევა - განვითარებული და გვიანდელი კლასიკის სახელმწიფოს წყობილება.

პრინციპატი, როგორც ორხელისუფლებიანობა, იყო ისეთი რეჟიმი, რომლის დროსაც ძალაუფლება გამიჯნული იყო პრინციფსსა და სენატს შორის.

14) პრეტორული ფორმულის ოთხი ელემენტი.

პრეტორის მხრიდან, კერძო მოსამართლისათვის სასამართლო ფუნქციების დელეგირება, განსაკუთრებული ბრძანების (**ფორმულა**) სახით ხდებოდა; აქედან გამომდინარე, სასამართლო განხილვის ახალ, პრეტორულ სახეს ფორმულარული პროცესი ეწოდა.

არსებობს ოთხი სახის ფორმულა:

1. უდიცატიო - თანამემკვიდრეობიდან წილის გამოყოფა

2. ინტენციო - სასარჩელო უფლებების აღმოცენება
3. ემონსტრაციო - საქმის არსი. ის იწყებოდა სიტყვებით: „ვინაიდან...“
4. ჩონდემნაციო - მოსამართლეს მოპასუხის დასჯის უფლებამოსილება ენიჭებოდა.

15) შპონსალია-ს ცნება, მისი დადების წესი და შეწყვეტის შედეგები.

შპონსალია - ნიშნობა.

თავდაპირველად, ნიშნობა თითოეული დასაქორწინებელი პირის ოჯახის უფროსების შეთანხმებით ხდებოდა; მოგვიანებით კი, თავად მექორწინეთა თანხმობით.

კანონმდებლობა უშვებდა ერთ გამონაკლისს, როცა ქალიშვილის შეეძლო არ დამორჩილებოდა მამის გადაწყვეტილებას, როდესაც მამა მას უდირს ან სახელგატეხილ საქმროს აურჩევს.

ნიშნობის დროს საქმროს მხარე საპატარძლოს მხარეს ნიშნობის ბეჭედს და სხვადასხვა სახის მოძრავ ნივთს გადასცემდა.

ორივე მხარე, რომელმაც ჩაშალა სპონსალია, ცხადდება კვაზი-ნათესავეებად ანუ ამ გვარს შორის 4 ნათესაობა, ვეღარ დაქორწინდება.

16) ძველრომაული ქორწინების ცნება, მისი ნამდვილობის პირობები და სახეები.

ქორწინება არის მამაკაცისა და ქალის კავშირი, მთელი ცხოვრების ერთიანობა, ღვთიური და ადამიანური სამართლის ერთობა“

რომის სამართლის თანახმად, ქორწინების ორი ტიპი არსებობდა:

1. სრულუფლებიანი
2. არასრულუფლებიანი

თავის მხრივ სრულუფლებიანი იყოფოდა:

1. ქმრის ხელით (ცუმ მანუ მარიტი)
2. ქმრის ხელის გარეშე (სინე მანუ მარიტი)

ცუმ მანუ მარიტი ტიპის ქორწინება. ქალი, გათხოვების შემდეგ, მშობლების ოჯახთან იურიდიულ კავშირს კარგავდა და ქმრის ხელისუფლებაში გადადიოდა. ამ ტიპის ქორწინებისას ქმრის ხელისუფლება ცოლზე, განუსაზღვრელი იყო. ქონებრივი ურთიერთობების თვალსაზრისით, მონებისა და შვილების მსგავსად, ცოლს არავითარი უფლებაუნარიანობა არ გააჩნდა. ყველაფერი, რაც ქორწინებამდე ცოლს ეკუთვნოდა, ქმრის საკუთრება ხდებოდა. ქორწინების პერიოდში ცოლის საჩუქარი ქმრის საკუთრებაში გადადიოდა.

არასრულუფლებიანი ქორწინება:

1. ცონცუბინატუს - ურთიერთობა ქორწინების გარეშე.

საქორწინო რიტუალების სახეები:

1. *ჩონფარრეატიო* - რიტუალი ტარდებოდა მხოლოდ პატრიციებს შორის. ამ რიტუალს ესწრებოდა 10 ქურუმი (ფლამინეს). ამ ქორწინების შედეგად დაბადებული ბავშვი ხდებოდა ფლამინეს.
2. ჩოემპტიო - ხანდაზმულობით ქორწინება. ცოლს შეეძლო 3 დღე-ღამე მამის სახლში გაეტარებინა.

ქორწინების შეწყვეტა:

1. დივორტიუმ - ქორწილის შეწყვეტა ურთიერთშეთანხმებით.
2. რეკუდიუმ - ქორწილის შეწყვეტა ცალმხრივად.

ქორწინების შეწყვეტის მიზეზები:

1. მეუღლეთა გარდაცვალება
2. მოქალაქეობის/თავისუფლების დაკარგვა
3. ერთ-ერთი მეუღლის ტყვედ ჩავარდნა

17) ძველრომაული ოს და მისი სახეები.

ოს - მზითევი.

მზითევი ეს არის ქონება, რომელიც, საოჯახო ხარჯების შემსუბუქების მიზნით, ქმარს ცოლის ან მესამე პირის მიერ გადაეცემოდა.

მზითევის დადგენა შეიძლებოდა სხვადასხვა სახის გარიგებით: გადაცემით, დაპირებით ან საანდერძო დანაკისრით.

მზითევი:

1. დოს პროფეცტიცია – (მზითევი, რომელსაც დაბადებიდან აგროვებდნენ). ეს მზითევს ქალს, მამაკაცის ოჯახი გათხოვების შედეგად მიჰქონდა.
2. დოს ადვენტიცია - საჩუქრის სახით მიღებული მზითევი.

18) ატერფამილიას-ის ხელისუფლება, მისი წარმოშობა და შეწყვეტა ძველ რომში.

ატერფამილიას - ოჯახის უფროსი.

ოჯახის თავისუფალი წევრები: ვაჟიშვილები და ქალიშვილები, დაღმავალი სახით სხვა ნათესავები, ოჯახის უფროსის (პატერფამილიას) ხელისუფლებაში იმყოფებოდნენ. კანონიერი მეუღლე, ქმრის ხელისუფლებაში (ინ მანუ) იმყოფებოდა.

თუ მისი ქმარი საკუთარი ოჯახის უფროსის ხელისუფლებაში იყო, მაშინ ცოლი, ერთდროულად, საკუთარი ქმრისა და მისი ოჯახის უფროსის ხელისუფლებაში შედიოდა.

პირი ქორწინებაში მხოლოდ ოჯახის უფროსის (პატერფამილიას) თანხმობის შემდეგ შედიოდა.

ოჯახის უფროსი საკუთარ ხელისუფლებასა და უფლებას მორჩილებდა, იმავედროულად, საკუთარი თავის ბატონ-პატრონი და დამოუკიდებელი პიროვნება იყო. ოჯახიდან გასვლას თან სდევდა თვითხელისუფლების შექმნა და უფლებაუნარიანობის შემცირება. პირი არა იმდენად საკუთარი ოჯახის უფროსის (პატესფამილიას) მიმართ დამოუკიდებლობას იძენდა, რამდენადაც მფარველობასა და სოციალურ სტაბილურობას კარგავდა.